

ELEK BALÁZS

A Csemegi-kódex alkalmazása napjainkban

Application of the Csemegi Code Today

Abstract: The first codified Hungarian Penal Code was Article V of 1878, which was called the Csemegi Code after State Secretary Károly Csemegi. Article V of 1878, the general part of the Hungarian Penal Code on crimes and misdemeanours, remained in force until 1951 and the special part until 1962. It is well known that the Code left very deep traces in Hungarian criminal law thinking. However, its influence is still alive and can be of decisive importance for the understanding of certain legal institutions even today. The law interpretation governing specific cases is carried out by the investigating authorities, the prosecutor's office, and the court. In addition, legal interpretation in jurisprudence is also present, primarily in scientific literature. The two types of legal interpretation interact with each other, as legal practitioners are also expected to be scientifically grounded, but legal literature cannot be independent from the guidelines of legal practice either. Scientific and legal interpretation can be grammatical, logical, historical, or systematic. Codex Csemegi can obviously appear in the field of historical interpretation.

Keywords: criminal law, grammatical interpretation, logical interpretation, historical interpretation, systematic interpretation

Összefoglaló: Az első kodifikált magyar Büntető törvénykönyv az 1878. évi V. törvénycikk volt, amit Csemegi-kódexnek szoktak nevezni Csemegi Károly államtitkár után. Az 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről általános része 1951-ig, különös része pedig 1962-ig maradt hatályban. Közismert, hogy a kódex nagyon mély nyomokat hagyott a magyar büntetőjogi gondolkodásban.¹ Hatása azonban jelenleg is él, és egyes jogintézmények megértéséhez napjainkban is meghatározó jelentőségű lehet. A konkrét ügyekre irányadó jogalkalmazói értelmezést a nyomozó hatóságok, az ügyészség és a bíróság végzi. Emellett jelen van a jogtudományi jogértelmezés is elsősorban a tudományos szakirodalomban. A kétféle jogértelmezés kölcsönhatásban áll egymással, hiszen a jogalkalmazóktól is elvárás a tudományos megalapozottság, de a jogirodalom sem függetlenítheti magát a joggyakorlat iránymutatásától. A tudományos és jogalkalmazói értelmezés egyaránt lehet nyelvtani, logikai, történeti vagy rendszertani. A Csemegi-kódex nyilvánvalóan a történeti értelmezés körében bukkanhat fel.

Kulcsszavak: büntetőjog, nyelvtani, logikai, történelmi és szisztematikus értelmezés

1 NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*, Korona Kiadó, Budapest, 2001, 444–446.

1. A jogalkalmazói jogértelmezés és a Csemegi-kódex

A nyelvtani értelmezés a jogszabályok tartalmának a nyelvi szabályok útján történő feltárása, a logikai értelmezés a logika szabályait hívja segítségül. A jogszabályok értelmezésénél a jog szövegrétegét feltáró nyelvtani értelmezés a szavak általános jelentéséből, nyelvtani szabályok segítségével következtet a jogalkotói akaratra. Ez az értelmezési szint a legelső, így a dogmatikai szintet is szükségszerűen megelőzi, hiszen a jogszabályokat nem csak jogtudósok olvassák, hanem mindenkire nézve tartalmaznak előírásokat. A jogi szöveg esetenként mégis kevés a jogalkotói akarat feltárásához, mert az több értelmezést is megenged, vagy egyszerűen önmagában értelmezhetetlen.²

Az általános szavak használatát a jogi rendelkezések szövegében azok általános értelme szerint kell értelmezni, és nem lehet a jogalkotó szándékára hivatkozva szűkíteni, ha ahhoz a jogalkotó nem adott külön értelmező rendelkezést. Ez az értelmezési módszer nem ritkán a hazai gyakorlatban is megjelenik részben a peres felek, részben a bíróságok érvelésében úgy, hogy a jogirodalmi munkák fogalommeghatározásaival is kiegészül.³

Az áru hamis megjelölésének büntette elbírálásakor bizonytalanság volt például abban, hogy az utánzott vagy a hamis áru értéke lesz-e irányadó a bűncselekmény minősítésekor. A Legfelsőbb Bíróság a törvény nyelvtani értelmezése mellett a büntetőjogi dogmatika alaptételeit hívta segítségül.

A törvény szövegének nyelvtani értelmezésétől már önmagában következik, hogy a bűncselekmény elkövetési tárgya nem a versenytárs áruja, hanem az az előállított áru, amelyik a versenytárs árujának a jellegzetességeit viseli magán.

Ugyanez vezethető le „dogmatikai megközelítéssel” is. A büntetőjogi dogmatika egyik alaptétele: a bűncselekmény elkövetési tárgya az a dolog, amelyre nézve a bűncselekmény elkövetési magatartását megvalósítják. A versenytárs áruja a maga konkrét valóságában az elkövetési magatartással nem kerül effektív kapcsolatba, az elkövetési magatartás ezt a tárgyat nem, legfeljebb csak közvetetten a versenytárs érdekeit keresztül sérti.⁴

Más esetben azt kellett eldönteni, hogy beletartozik-e a forgalomba hozatal fogalmába vagy sem az áru forgalomba hozatal végett való megszerzése és tartása. A Magyar Köztársaság (jelenleg már Magyarország) Legfelsőbb Bírósága (jelenleg már Kúria) a törvény nyelvtani és logikai értelmezése alapján azt állapította meg, hogy a forgalomba hozatal kifejezés nyelvtani és köznapri értelmében az áru mások által való megszerzésének a lehetővé tételét jelenti. „Előfordul, hogy a jogi nyelvhasználatban valamely szónak vagy kifejezésnek a köznapitól eltérő jelentése van, ilyenkor azonban az eltérő jelentést

2 ELEK Balázs: *A jogirodalom által közvetített jogtudomány és a büntető ítélkezés. A jogtudomány helye, szerepe és haszna = Tudomány módszertani és tudományelméleti írások*, szerk. BÓDIG Mátyás, ZÓDI Zsolt, Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete – Opten Informatikai Kft., 2016, 152–177.

3 ELEK Balázs: *A jogirodalom hatása a büntető bíróságok ítélkezésére*, Magyar Jog, 2014/10, 556–565.

4 Legf. Bír. Bfv.I. 521/2007/7. szám (BH 2008/12/326).

*értelmező rendelkezés vagy a jogalkalmazás következetes gyakorlata teszi egyértelművé. A jelen esetben ilyen eltérő értelmezés sem a jogszabályban, sem a jogalkalmazási gyakorlatban nincs.*⁵ Ehhez kapcsolódóan a törvény logikai értelmezése alapján ugyanezt állapította meg. A törvény módosítása esetén az eredeti törvény tartalmára a törvényben végrehajtott változtatásokból is következtetni lehet. Az elkövetés után, 1999. március 1-jén hatályba lépett törvénymódosítás az előző törvényben egyedül szereplő forgalomba hozatal mellett, vele egy sorban, az áru előállítását, forgalomba hozatal céljából való megszerzését és tartását is a büntett elkövetési magatartásnak nyilvánította. Abból a tényből, hogy a törvényhozó szükségesnek tartotta bűncselekménnyé nyilvánítani ezeket a magatartásokat, csak azt a következtetést lehet levonni, hogy azok korábban nem voltak bűncselekmények.⁶

2. A történeti és rendszertani értelmezés a szakirodalom segítségével

A rendszertani értelmezésnél a büntető jogszabály rendszerbeli elhelyezéséből vonunk le következtetéseket, vagy tágabb értelemben, amikor a jogalkalmazó a jogszabályt a büntetőjogrendszer, illetve az egész jogrendszer részeként vizsgálja. A történeti értelmezés keretében a jogszabály keletkezésének és fejlődésének a társadalmi körülményeiből, módosulásainak feltárásával következtet annak valódi tartalmára.⁷

Rendszertani értelmezéssel vezette le például a Legfelsőbb Bíróság azt, hogy a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy elfogását lehetővé tevő büntetőeljárás szabály a szükséges és elégséges erőszak alkalmazására is bárkit feljogosít, hiszen ez a rendelkezés az eljárási törvényben a kényszerintézkedések között szerepel.⁸

A nagy nyilvánosság előtt elkövetett rágalmozás vétsége miatt indult eljárásban az eldöntendő kérdés az volt, hogy a gazdasági társaság szakszervezeti csoportja mint személyösszesség lehet-e sértettje a bűncselekménynek. A másodfokú bíróság a fellemlésről szóló döntést azzal indokolta, hogy a rágalmozás vétségének rendszertani elhelyezkedését a jogalkotó a régi Btk. XII. Fejezetében, a személy elleni – ezen belül is a szabadság és az emberi méltóság elleni – bűncselekmények körében szabályozta. E törvényi szabályozásból fakad, hogy ezt a rendszertani elhelyezkedést értelmezéssel feloldani a törvényalkotó akaratával nyilvánvalóan ellentétes lenne.⁹

A Fővárosi Bíróság (jelenleg már Fővárosi Törvényszék) igen alapos történeti jogértelmezést is végzett, visszanyúlva a Csemegi-kódex szabályozásához. Rámutatott ítéletének indokolásában, hogy „az 1878. évi V. törvény (Csemegi kódex) XVII. Fejezetének

5 Legf. Bír. Bfv.III.97/2000/5. szám.

6 Legf. Bír. Bfv.III.97/2000/5. szám.

7 NAGY Ferenc, TOKAJI Géza: *A magyar büntetőjog általános része*, József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1993, 9–13.

8 BH 2001.408, BH 1995.622.

9 Fővárosi Bíróság 22.Bf.8.631/2002/5. számú ítélete.

címe az 1914. évi XLI. tc. kihirdetése óta: A becsület védelméről. A korábbi szabályozás nem foglalta nagyobb egységekbe a bűncselekményeket, hanem a fejezeti tagolást helyezte előtérbe. Csak később, az 1961. évi V. tv. hatályba lépésével alakultak ki a máig irányadónak mondható rendszertani határok; a fejezetek. A korábbi fejezet-fogalom megfelelt a mai cím-fogalomnak. A korábbi, 1914-es szabályozásban a rágalmazás lényegében megfelelt a mai törvényben írt hamis vád bűncselekmény-fogalmának és vele együtt egy olyan eredményt is állított fel, mely ma már a büntetőjog számára nem ismert: 'a sértettet közmegvetésnek tenné ki.'

A hivatkozott legfelsőbb bírósági határozat kitér arra is, hogy az 1914. évi törvény alapján jogi személy sérelmére is elkövethető volt e bűncselekmény. A kitétel igaz, ám meg kell állapítani, hogy az 1914. évi XLI. tc. 6–9. §-aiban meghatározott esetekben mindig csak olyan személyösszességekről esett szó, amelyek a mai jogfelfogás szerint hivatalos szerveknek tekinthetők.

A korábbi büntetőjogi rendelkezések az eltérő szabályozási rendszer miatt nyilvánvalóan megengedték a jogi személy sérelmére elkövetett rágalmazás lehetőségét. Ennek indoka a jelenlegitől gyökeresen eltérő rendszertani felosztás. Maga a jogszabály a gazdálkodó szervezetek esetében e törvényben szabályozta a hitelrontást is, arra gondolva, hogy a gazdálkodó szervezetek esetében a legfőbb védeni kívánt jogi érdek: az üzleti életben való részvétel.¹⁰ Jogtörténeti szempontból a másodfokú ítélet tehát visszanyúlt az 1914. évi XLI. tc.-hez, vagyis a becsület védelméről szóló törvényhez és a Csemegi-kódexhez.

A magánvádló felülvizsgálati indítványa szerint a bíróság téves jogszabály-értelmezéssel helyezkedett arra a jogi álláspontra, amely szerint rágalmazás csak abban az esetben állapítható meg, ha annak sértettje konkrétan felismerhető, személyileg meghatározott. Az indítvány szerint a bíróságnak a rendszertani elhelyezésre hivatkozása nem érdemi dogmatikai érv. Nem változik a dogmatikai jelentősége a jogtalan önbíráskodásnak, ha az átkerül a vagyon elleni bűncselekmények körébe, vagy a rablásnak, ha az a közbiztonság elleni bűncselekmények körében nyer elhelyezést. A dogmatikai gondolkodás más alkotóelemekre épül, célja a jogi fogalmak jelentéstartalmának feltárása és egymással összefüggő, logikailag ellentmondásmentes rendszerének kiépítése; azzal az igénnyel, hogy a jogkövetkezmények előre láthatóak és előre kiszámíthatóak legyenek, és az ítékezés mentes legyen az időt nem álló jogi megoldásoktól.

Érdemi vizsgálata alapján a Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati indítványnak ezen érvelését helytállóan fogadta el.¹¹ Jogtörténeti elemzése körében részletesen idézte az 1914. évi XLI. tc.-hez, vagyis a becsület védelméről szóló törvényhez kapcsolódóan a korabeli magyar büntető jogtudományban az uralkodó felfogást képviselő Finkey, Heller és Angyal Pál jogirodalmi munkáit, de visszanyúlt a Curia joggyakorlatához is.¹²

A legfőbb bírói fórum – részben ugyancsak történeti jogértelmezéssel – rámutatott a Fővárosi Bíróság jogtörténeti érvelésének téves voltára, mert a rágalmazás (Btk. 179. §-a) sértettje nemcsak természetes személy, hanem jogi személy, illetve önálló

10 Fővárosi Bíróság 22.Bf.8.631/2002/5. számú ítélete.

11 Legf. Bír. Bfv.I.1.080/2005/3.

12 A Curia büntette az olvasóegylet ellen, a szövetség ellen, a kereskedelmi társaság, illetőleg egyesület ellen elkövetett rágalmazást (Bjt. 9.k. 190. 1., Bjt. 38.k.2.1., B.H.T. III. köt. 15. és 109. alatt közölt határozatok). Hivatkozta: Legf. Bír. Bfv.I.1.080/2005/3.

jogképességgel nem rendelkező, de meghatározott kollektív társadalmi kötelezettségekkel bíró személyösszesség is lehet. A becsület védelméről szóló 1914. évi XLI. tc. 1. §-ában meghatározott rágalmozás tekintetében évtizedeken át kialakult ítélkezési gyakorlat szerint a bűncselekmény passzív alanya (sértettje) nemcsak természetes személy, hanem jogi személy és személyösszesség is lehet. „A jogintézmény történeti fejlődése tükrében nem helytálló a másodfokú bíróság jogi indokolásának az a hivatkozása sem, miszerint a korábbi szabályozásnak, amely nyilvánvalóan büntetni rendelte a jogi személy sérelmére elkövetett rágalmozást is, az indoka egy, a jelenlegitől gyökeresen eltérő rendszertani felosztás volt. A rágalmozás bűncselekményét ugyanis már a Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (BHÖ.1952.) rendszertanilag azonos helyen, a polgárok személye és javai ellen irányuló bűncselekmények körében, ezen belül XX. Fejezeteként az emberi szabadság és méltóság elleni bűncselekmények között (390–391. §) helyezte el.”¹³

3. A Csemegi-kódex mint alkalmazandó büntető törvénykönyv napjaink jogalkalmazásában

A rendkívüli perorvoslatok körében azonban nem példa nélküli az, hogy napjainkban is alkalmazandó jogszabályként jelenik meg.

Példaként lehet említeni a Legfelsőbb Bíróság Bfv.X.1.185/2005/7. számú ítéletét, ahol az alapeljárásban a Budapesti Katonai Bíróság járt el 1959. szeptember hó 12. napján, majd a Legfelsőbb Bíróság hozott jogerős ítéletet 1959. november 25. napján.¹⁴ Ezen határozatokban K. L. terheltet emberek törvénytelen megkínzása és kivégzése által elkövetett háborús büntettben, fogolyszökés büntettében és hatósági közeg elleni erőszak büntettében mondta ki bűnösnek, és ezért őt összbüntetésül halálbüntetésre és teljes vagyonekzabzásra ítélte. A K. L. terheltet érintően megállapított tényállás lényege az, hogy K. L. terhelt 1935-ben kezdte meg csendőri szolgálatát. 1942-ben áthelyezték a Budapesti Központi Csendőr Parancsnokság Törzs Alosztályához, ahol csendőrnnyomozóként tevékenykedett, s mint ilyen, politikai ügyek nyomozásában vett részt. Feladatkörét általában úgynevezett figyelések és rejtett nyomozási cselekmények elvégzése képezte, de közreműködött házkutatásokban is. Tevékenysége eredményeként számos kommunista és velük rokonszenvező más személy ellen nyílt nyomozást is rendeltek el. Ezen személyeket letartóztatták, őket beismerő vallomás kicsikarása érdekében embertelen sadizmussal megkínózták. Az nem volt megállapítható, hogy e kínzásokban K. L. terhelt is részt vett, de tudta, hogy az általa felderített és nyílt nyomozás alá vont személyekkel mi fog történni. Az így eljárás alá vontak nagy része utóbb megsemmisítő táborba került. K. L. terhelt 1944 nyarán már nyílt nyomozásokban is tevékenykedett és ennek során közreműködött az elfogott személyek megkínzásában, így gumibotozásban és villanyozásban.

¹³ Legf. Bír. Bfv.I.1.080/2005/3. sz.

¹⁴ Budapesti Katonai Bíróság B.I.065/1959. sz., Legfelsőbb Bíróság Kat.f.kt.094/1959. számú ítélete.

Aktív részese volt egyes kommunista hazafiak megkínzásának, akik közül ketten is rosszabb egészségi állapotba kerültek a kínzás következtében.

1944. július 27-én K. L. terhelt az az utasítást kapta, hogy detektív társával és egy csendőrnnyomozóval, valamint rendőrőrmester gépkocsival együtt figyelje, illetve kövesse S. E. illegális kommunistát. K. L. terhelt a társaival gépkocsin követte a megfigyelt személyt Budapestig, aki a délutáni órákban találkozott egy személlyel, aki a baloldali mozgalom tagja volt. K. L. terhelt és társai ekkor ezen személyt kezdték el követni, aki egy hűvösvölgyi cukrászdában találkozott S. E.-vel. A terhelt detektív társa utasítást kért a felettesétől, aki arra utasította őket, hogy mind a két személyt azonnal vegyék őrizetbe. A társaságukban lévő csendőrnnyomozónak kételyei voltak az utasítás helyességét illetően, ezért ő is telefonált a feletteseinek, akik a korábbi utasítást megismételték. Ezt követően került sor az intézkedésre. A csoport tagjai csőre töltött pisztollyal beléptek a cukrászdába és a detektív S. E.-t, míg K. L. terhelt pedig a másik személyt igazoltatta. A K. L. terhelt által igazoltatott személy nem tanúsított ellenállást, azonban S. E. a keletkezett zűrzavarban kivette táskájából a pisztolyát és menekülni igyekezett. K. L. terhelt a detektív társa segítségére sietett, dulakodni kezdett S. E.-vel, akit a földre szorított. S. E. ekkor azonban több lövést adott le, de a nyomozók is lövöldözni kezdtek. Egy lövés derékon találta K. L. terheltet, aki ekkor elengedte S. E.-t, akinek az egyik lövése eltalálta a gépkocsivezetőt. S. E. akkor kimenekült a cukrászdából, őt a detektív követte, aki végül lelőtte S. E.-t. A sebesültek kórházba kerültek, ott S. E. és a rendőrgépkocsi-vezető meghalt, K. L. terhelt túlélte a sérülést.

Ezt követően 1958. január 22-én K. L. terhelt vidéki lakásán megjelent egy rendőrhadnagy, rendőrgépkocsi-vezető társaságában, őt igazoltatta, közölte vele, hogy őrizetbe veszi és bekíséri a rendőrkapitányságra, azonban K. L. terhelt ellenkezett, majd menekülni kísérelt, de a riadóztatott karhatalmi egységek őt lábon lötték és elfogták.

Az eljárás bíróságok K. L. terhelt cselekményeit a BHÖ. 82. pont e) alpontjában meghatározott emberek törvénytelen megkínzása és kivégzése által elkövetett háborús bűntettnek, a BHÖ. 218. § (1) bekezdésében meghatározott fogolyszökés bűntettében, és a BHÖ. 96. § (2) bekezdésében meghatározott hatósági közeg elleni erőszak bűntettének minősítették.¹⁵

Az alapügyben eljárás bíróságok határozatai ellen a 2000-es évek elején K. L. terhelt testvére nyújtott be felülvizsgálati indítványt a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény alapján, azonban erre a hatályos eljárási törvény alapján is lehetőség van. A terhelt halála után egyenes ági rokon, testvér, házastárs vagy élettársa, illetve a terhelt halála óta több mint 50 év telt el, akkor az oldalági rokon jogosult a felülvizsgálati indítvány előterjesztésére.¹⁶

A felülvizsgálati indítványban kifejtettek szerint az elítélésre törvénytelenen a korabeli büntető anyagi jogi rendelkezéseket megsértve került sor. A katonai főügyészség a felülvizsgálati indítványban foglaltak egy részével egyetértett, így azzal, hogy az alapügyben eljárás bíróságok téves következtetéssel állapították meg a terhelt bűnösségét emberek törvénytelen kivégzése által elkövetett háborús bűntettben.

15 Budapesti Katonai Bíróság B.I.065/1959. sz., Legfelsőbb Bíróság Kat.f.kt.094/1959. számú ítélete.

16 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 651. § (1) bekezdés f/ pont.

A Kúria határozatában előjáróban utalt arra, hogy a felülvizsgálat olyan rendkívüli jogorvoslat, ahol a jogerős határozatban megállapított tényállás az irányadó. A tényállást vitató érvek a felülvizsgálati eljárásban tehát nem is vizsgálhatóak. A felülvizsgálat kereteit meghatározó további lényeges törvényi rendelkezés, mely szerint a felülvizsgálati indítványt a megtámadott határozatok meghozatala idején hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni.¹⁷

A Legfelsőbb Bíróság (jelenleg már Kúria) a felülvizsgálati indítvány abban a részében, mely szerint az eljáró bíróságok a büntető anyagi jogi rendelkezéseket megsértve állapították meg a terhelt bűnösségét az emberek törvénytelen kivégzése által elkövetett háborús bűntettben, teljes egészében alaposnak ítélte. A Legfelsőbb Bíróság előjáróban megállapította, hogy az emberek törvénytelen kivégzése által elkövetett háborús bűntett, mint bűncselekményt a BHÖ 82. pont e) alpontja, korábban a 81/1945. (II. 5.) ME-rendelet 11. pont f) alpontja alapján az követte el, aki általában akár belföldön, akár külföld felbujtója, tettese vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének. A korabeli ítélkezési gyakorlat egy ember megölését is e bűncselekmény körébe vonta. A legfőbb bírói fórum megállapította, hogy az S. E.-vel szemben tett intézkedés során kifejtett magatartása a terheltnek több okból sem értékelhető bűncselekményként. K. L. terhelt és a vele együtt intézkedő csendőrök mindenben a korabeli jogszabályoknak megfelelően, tehát nem törvénytelenül jártak el. Az irányadó tények szerint S. E. a szabályszerű intézkedésnek ellenszegült, lőfegyvert vett elő és azzal több lövést adott le, és az egyik csendőrnek halálos sérülést is okozott. A legfőbb bírói fórum elemezte a csendőrök fegyverhasználati jogát (Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára). Ennek 49. § 330. pontja értelmében a szolgálatban álló csendőr a fegyverét jogosult mindenki ellen használni, aki őt tettelesen megtámadja vagy támadással veszélyesen fenyegeti. Ugyanezen szabályzat meghatározott esetekben kötelességgé is tette a csendőr számára a fegyverhasználatot. Az irányadó tényállás szerint azonban K. L. terhelt fegyvert nem használt, de az eljárás jogszerűségének vizsgálata miatt a jogszerű fegyverhasználatot rögzítette a rendkívüli perorvoslatot elbíráló bíróság a megállapított tényállás alapján. A nem támadható tényállásból ugyanis levonható, hogy az intézkedés egésze a többi csendőr fegyverhasználatára is kiterjedően szabályszerű, törvényes volt. A legfőbb bírói fórum megállapította, hogy K. L. terhelt bűnösségének megállapítására a büntető anyagi jog alapvető általános tettelei szerint törvénytelenül került sor. A szóban lévő háborús bűntett elkövetője csak az lehetett, aki felbujtója, tettese vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének. A tényállás szerint azonban amikor a detektív az utcán lelőtte S. E.-t, akkor K. L. terhelt a cukrászda padozatán feküdt sérülten, az utcán törtéteknek bármilyen részese, sőt észlelője sem volt. A korabeli büntető jogszabály az 1878. évi V. törvénycikk, azaz a Csemegi-kódex szerint viszont tettes az, aki valamely törvényes tényálladék egészét vagy egy részét megvalósítja, vagy a bűncselekmény véghezvitele céljából büntetés alá eső előkészületi cselekményt visz végbe. Az elbíráláskor hatályos 1950. évi II. törvény (Btá.) 20. § (1) bekezdés értelmében pedig tettes az, aki a büntettnek a törvényben

¹⁷ Be. 650. § (2) bekezdés, Be. 659. § (2) bekezdés, korábban, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 420. § (2) bekezdés.

meghatározott tényállását egészben vagy részben megvalósítja. A törvényi rendelkezések alapján levonható az a következtetés, hogy K. L. nem lehetett tettese az S. E. lelövésével esetleg megvalósult bármely bűncselekménynek, de részese sem, mivel a felbujtónak a tettes szándékát kiváltó, a bűnsegédnek meg legalább a tettes szándékát erősítő magatartást kell tanúsítani. K. L. cselekménye tehát a többi eljáró csendőr esetleges felelősségétől független, de nem valósított meg bűncselekményt, elítélésére a büntető anyagi jogi rendelkezések megsértésével került sor.¹⁸

A legfőbb bírói fórum ezen túl leszögezte azt is, hogy az eljárt bíróságok a korabeli büntető anyagi jogi rendelkezéseket megsértve állapították meg a terhelt bűnösségét az emberek törvénytelen megkínzása által elkövetett háborús büntettségben, a fogolyszökés büntettségben és a hatósági közeg elleni erőszak büntettségben is. Az emberek törvénytelen megkínzása által elkövetett háborús büntettséghez kapcsolódó tények szerint K. L. terhelt közelebről meg nem határozott helyen és időben részt vett négy, név szerint is megnevezett személy bántalmazásában, kínzásában, és a tényállásból kiderül, hogy ezt vallomása kicsikarása érdekében tette. Ezen cselekményt azonban a korábban eljárt bíróságok tévesen minősítették a BHÖ. 82. pont e) alpontja szerinti emberek törvénytelen megkínzása által elkövetett háborús büntettségnek, mivel az csak akkor valósult volna meg, ha a cselekmény és a háborús célok közötti összefüggés kimutatható. Ennek hiányában a cselekmény az 1878. évi IV. törvénycikk (Csemegi-kódex) 477. §-ában meghatározott hivatali hatalommal visszaélés büntetése, amelyet az a közhivatalnok követett el, aki azon célból, hogy vádlottól, tanútól vagy szakértőtől vallomást csikarjon ki, ezek valamelyike ellen bármely törvényellenes kényszerezésköz alkalmaz vagy alkalmazott (kényszervallatás). Ezen bűncselekmény büntetési tétele öt évig terjedő börtönbüntetés volt. A cselekmény téves jogi minősítése törvénytörő jogkövetkezményekre is vezetett, mert az eljárt bíróságok nem vizsgálták meg, hogy a cselekmény büntethetősége az elbírálás idejére nem szűnt-e meg. Az 1878. évi V. törvénycikk 105. § 3. pontja értelmében az elévülés kizárja a bűnvádi eljárás megindítását öt év elteltével, ha büntetetre öt évi vagy ennél rövidebb tartamú szabadságvesztést ír elő a törvény.

A Legfelsőbb Bíróság Bfv.X.1.185/2005/7. számú ítéletében, így felülvizsgálati eljárásban a K. L. terheltre vonatkozó részében a korábbi ítéletet hatályon kívül helyezte, és a K. L. terheltet az emberek törvénytelen kivégzése által elkövetett háborús büntettség miatt emelt vád alól felmentette, míg az egyéb cselekményei miatt indult büntetőeljárást megszüntette.¹⁹

4. Zárógondolatok

A Csemegi-kódex bírósági határozatokban történő említése természetesen viszonylag ritkán fordul elő. Az ún. klasszikus iskola tanai mentén megalkotott törvény azonban jól láthatóan nem csak korábban bírt kiemelkedő jelentőséggel, és napjainkban

18 Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróság Bfv.X.1.185/2005/7. sz.

19 Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróság Bfv.X.1.185/2005/7. sz.

is jóval több, mint egy jogtörténeti kuriózum. A későbbi büntető jogszabályok fogalomhasználatára, büntetési tételkereteire, rendszerére is hatással volt, így jogtörténeti jogértelmezés kiindulópontja lehet. Annak ismerete azonban speciális esetekben akár alkalmazandó jog is lehet a magyarországi bírói jogalkalmazásban.

Irodalomjegyzék

1. ELEK Balázs: *A jogirodalom által közvetített jogtudomány és a büntető ítélkezés. A jogtudomány helye, szerepe és haszna = Tudomány módszertani és tudományelméleti írások*, szerk. BÓDIG Mátvás, ZÓDI Zsolt, Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete – Opten Informatikai Kft., 2016.
2. ELEK Balázs: *A jogirodalom hatása a büntető bíróságok ítélkezésére*, Magyar Jog, 2014/10.
3. NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*, Korona Kiadó, Budapest, 2001.
4. NAGY Ferenc, TOKAJI Géza: *A magyar büntetőjog általános része*, József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1993.